

05

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

אתגרי המחר

איך מחזקים את הקשר בין הבוחרים לנבחרים ומבטיחים יציבות פוליטית?

אסף שפירא | יוחנן פלסנר

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

בשנים האחרונות ידעה מדינת ישראל טלטלות, משברים ומכאובים בזה אחר זה. ההתמודדות עם המשברים הללו טומנת בחובה לא רק את היכולת לשרוד ולהסתגל, אלא גם הזדמנות לצמוח ולהיבנות.

לפניכם אחת מחוברות אתגרי המחר, סדרת מסמכי מדיניות המבקשת להציע תשתית לצמיחה, תיקון ושגשוג למדינת ישראל בהתבסס על משאביה האנושיים והחברתיים, ובאמצעות תוכניות מפורטות לרפורמות במגוון תחומים מרכזיים. הסדרה מבוססת על מחקר יישומי שנערך במכון הישראלי לדמוקרטיה, ומטרתה מעבר להצבעה על הכשלים והאתגרים היא להציע צעדים מעשיים, מדורגים וישימים להתמודדות עימם. דווקא בתקופה של כאוס, ייאוש, קיטוב וחוסר אמון, חשוב יותר מאי פעם לקדם מדיניות איכותית המכוונת להשגת טובת הכלל והמבוססת על מחקר, נתונים ותכנון ארוך טווח; לקיים שיח מקצועי, מכבד ומבוסס עובדות; ולהנגיש ידע אמין לציבור ולמקבלי ההחלטות.

עיקרי הדברים

כדי לשקם את אמון הציבור במוסדות הפוליטיים ולהחזיר את היציבות, על ישראל לאמץ שיטת בחירות בעלת רכיב אישי ("פתק פתוח למחצה"); וכן – בכפוף לשריון של כללי המשחק, עיגון חוקתי של זכויות יסוד ושל הליכי המינויים לתפקידים בכירים – יש להבטיח שלאחר כל בחירות תוקם ממשלה ולהקשיח את התנאים לפיזור הכנסת.

נתוני המפתח לשינוי

היחידה ב־OECD. ישראל היא הדמוקרטיה המפותחת היחידה שבה אין כיום שום רכיב אישי או אזורי בבחירות לפרלמנט. כמו כן, יש בה מנגנונים רבים יותר לפיזור הפרלמנט והקדמת הבחירות מאשר בדמוקרטיות אחרות.

השפעה ישירה. יש לעבור לפתק הצבעה שבו הבוחרים יכולים לסמן מועמדים מועדפים מתוך הרשימה שבה הם בוחרים. בשיטה המוצעת מועמדים שיקבלו שיעור מסוים של קולות אישיים (למשל לפחות 10% מקולות המצביעים לרשימה) יקודמו במעלה הרשימה. שיטה זו תעביר חלק מכוח הבחירה מגורמים כמו עסקנים, קבלני קולות או מנהיג המפלגה לציבור הרחב ותגביר את המחויבות והאחריותיות של נבחרי הציבור כלפי קהל הבוחרים.

חיזוק כושר ההכרעה. יש לתקן את שיטת הרכבת הממשלה, כך שיובטח כי במקרה של מבוי סתום תיבחר הממשלה שזוכה לתמיכה הגדולה ביותר בכנסת ויימנעו בחירות חוזרות.

חיזוק היציבות. כדי להבטיח יציבות שלטונית ולמנוע תלות של הממשלה בסיעות קואליציה קטנות, הרוב הנדרש לחוק התפזרות יועלה ל־70 ח"כים לפחות, לצד ביטול הפיזור האוטומטי של הכנסת בשל אי־אישור תקציב.

שריון כללי המשחק וזכויות יסוד. הרפורמות המשטריות לחיזוק כושר ההכרעה והיציבות יותנו בעיגון חוקתי של אופן שינוי כללי המשחק (למשל במסגרת חוק־יסוד: החקיקה), זכויות אזרח (כמו חופש הביטוי והזכות לשוויון) והסדרת מינויי בכירים בשירות הציבורי – כדי להבטיח מנגנוני פיקוח ובקרה נאותים על הממשלה.

מבוא

המוסדות הפוליטיים המרכזיים בישראל התאפיינו מראשיתם בפגמים מבניים יסודיים. אומנם במשך השנים הם סייעו למדינה להגיע להישגים משמעותיים – החל בשמירה על דמוקרטיה תחרותית ועד הצלחות בתחומים כמו כלכלה, צבא וקליטת עלייה; אך בעשורים האחרונים פגמיהם התבלטו יותר ויותר. הכשלים שבלטו במיוחד בשנים האחרונות הם, למשל: האי־יציבות הפרלמנטרית והיעדר ההכרעה הברורה בבחירות, שבאו לידי ביטוי קיצוני במשבר הפוליטי של 2019–2022; הניתוק בין בוחרים לנבחרים, שבא לידי ביטוי בין השאר בחוסר הנשיאה באחריות של הדרג המדיני על כשלי אוקטובר 7 (אף שברור שהתרבות של חוסר נשיאה פוליטי באחריות היא ותיקה הרבה יותר), ובקושי לקדם "חוק גיוס" ראוי לטובת האינטרס הציבורי הרחב; ובאופן כללי – השפל חסר התקדים באמון הציבורי במוסדות הפוליטיים, כפי שמשקפים נתוני מדד הדמוקרטיה הישראלית של המכון הישראלי לדמוקרטיה.

כשלים אלו נובעים ממגוון סיבות ונסיבות, אך גם מהמנגנונים המוסדיים הקבועים כיום בישראל, בעיקר בנוגע לשיטת הבחירות ולפיזור הכנסת – מנגנונים חריגים מבחינה השוואתית המעודדים אי־יציבות פוליטית ופוגעים בעקרונות דמוקרטיים, כמו ההיענות והאחריותיות של נבחרי הציבור. כדי לחזק את הדמוקרטיה הישראלית לאחר הבחירות יש לערוך תיקונים מהותיים במנגנונים אלו. להלן עיקרי השינויים המוצעים.

תיקון שיטת הבחירות – פתק פתוח למחצה

היחסים בישראל בין הציבור לבין נבחריו בכנסת מתאפיינים בנתק ניכר וריחוק גדול: היכולת של הציבור להשפיע על נבחריו מוגבלת מאוד, והמחויבות וההיענות של הנבחרים כלפי הציבור מצומצמות. אחד הגורמים העיקריים לכך הוא שיטת הבחירות הקיצונית שלנו: מתוך כל הדמוקרטיות החברות ב־OECD ישראל היא הדמוקרטיה המפותחת היחידה שאין לה רכיב אישי או אזורי בבחירות לפרלמנט. כך, אחת לכמה שנים אנחנו בוחרים אך ורק ברשימות מועמדים, בלי יכולת להשפיע על הזהות והסדר של המועמדים ברשימה (מה שמכונה "פתק הצבעה רשימתי־סגור") ובלי יכולת לבחור חברי כנסת שמייצגים את האזור הגאוגרפי שלנו.

עקרונית, מומלץ לשקול אימוץ של שיטת בחירות הכוללת הן רכיב אישי והן רכיב אזורי. עם זאת, לאור האתגרים שביישום כמה רפורמות משמעותיות בעת ובעונה אחת, ומשום שאימוץ רכיב אזורי הוא צעד מורכב הרבה יותר, **בטווח המיידי אנו מציעים לתקן את חוק**

הבחירות לכנסת ולאמץ רכיב אישי בשיטת הבחירות בדמות "פתק פתוח למחצה". מדובר בשיטה המקובלת בדמוקרטיות מפותחות רבות והשיטה הנפוצה ביותר במדינות בעלות שיטת בחירות דומה לישראל (נהוגה בין השאר בשוודיה, דנמרק, הולנד, בלגיה, אוסטריה, איסלנד, צ'כיה וסלובקיה). בשיטה זו, הבוחרים יבחרו את הרשימה המועדפת עליהם, ועל גבי פתק ההצבעה של הרשימה יופיעו גם שמות המועמדים וסדרם. הבוחרים יוכלו, אם ירצו בכך, לסמן את המועמדים המועדפים עליהם ברשימה (למשל עד 4 מועמדים כאלה; ראו דוגמה לפתק הצבעה בהמשך). מועמדים שיקבלו קולות אישיים רבים (למשל לפחות 10% מקולות הרשימה) "יוקפצו" במעלה הרשימה עד למקום השני. בכך יוכלו הבוחרים להשפיע על סדר המועמדים ואולי אף על זהות חברי הכנסת.

התיקון יאפשר לאזרחים לתגמל מועמדים שראויים בעיניהם – שמייצגים אותם ופועלים למענם בכנסת – ובכך יגביר את ההיענות והמחויבות של הפוליטיקאים והמפלגות לבוחרים. הוא גם יגביר את השקיפות בהרכב רשימת המועמדים. כל אלו צפויים להוביל לבחירת מועמדים ראויים ואיכותיים יותר לכנסת.

בהיבט אחר, הרפורמה תתקן כשלים בשיטות המקובלות כיום לבחירת מועמדים: הפוליטיקאי ידע שעתידו הפוליטי תלוי לא רק במי שמרכיב את הרשימה – מנהיג יחיד, ועדה מסדרת, מרכז המפלגה או אפילו המצביעים בפריימריז, כל מפלגה לפי שיטתה – אלא גם בציבור רחב הרבה יותר של כלל בוחרי הרשימה. בצעד זה תהיה משום תרומה משמעותית לכל מיני סוגים של מפלגות. במפלגות שמקיימות כיום פריימריז, מועמדים וחברי כנסת מושפעים מאוד מקבוצות אינטרס שיש להן עוצמה רבה, כמו קבוצות אידיאולוגיות קיצוניות (לעיתים חלק מהמצביעים בפריימריז אינם נמנים כלל עם תומכי המפלגה); בשיטה המוצעת הם יהיו כאמור מחויבים גם כלפי הציבור הרחב של מצביעי המפלגה, שהוא בדרך כלל מתון יותר ומייצג אינטרס ציבורי רחב יותר. במפלגות הנשלטות בידי מנהיג השיטה תבזר את עוצמת המנהיג לטובת עוד פוליטיקאים במפלגה.

דוגמה לפתק הצבעה אפשרי בשיטה של "פתק פתוח למחצה"

שמש

ישראלים
למען זריחה

אפשרות א: להצביע בפתק זה מבלי לסמן מועמדים.
הצבעה בפתק לא מסומן היא בחירה ברשימת המועמדים על פי הדירוג המוצג כאן.

אפשרות ב: לבחור עד 4 שמות מועמדים המועדפים עליך כדי לשפר את הסיכוי שלהם להיבחר לכנסת.
לבחירה, יש לסמן **X** בתוך המשבצת שלצד שם המועמד/ת.

- הסימון בעט בלבד.
- דירוגו של המועמד הראשון ברשימה קבוע ולא ניתן לסמנו.

רשימת המועמדים, כפי שהוגשה לוועדת הבחירות המרכזית:

	1. יולי מעגן		21. בן-חור בראון		41. שירן אורן
	2. בניה ברעם		22. תאיר ברקאי-אדמון		42. גניה גוז
	3. גניה אופק-בירן		23. עמרי שם-טוב		43. גאולה אליאסף
	4. לילה יוסף		24. עמרם שמגר		44. יוסי משגב
	5. איתן לוטם		25. שמואל ענבר		45. לחן גרנית
	6. נסרין אגבריה		26. אהרון עופר		46. גילת אלהן
	7. ליטל לוטן		27. עלא קובייסי		47. יונה מעין
	8. ליהי און		28. ערן גלילה		48. ליאם גלאור
	9. לולית אליאל		29. אהבה אלדור		49. שאדיה עאידאת
	10. יחיאל שבח		30. אודי אלחנן		50. ליאן אילן
	11. בלפוריה שביט		31. אלי אלאור		51. גליה איוב
	12. מעוז יום-טוב		32. מתנאל יזרח		52. אילי גפן
	13. בוטרוס חורי		33. אופיר אליאסף		53. נתנאלה אליצור-גבעתי
	14. שוני שמחה		34. אורגד אליהו		54. ליאורה אחיאסף
	15. מתן יותם-שי		35. עיסא מסארווה		55. לטיפה אחידע
	16. בניהו ברק		36. ישעיהו נוי-שחם		56. אברהם לוי
	17. תימור בן-ציון		37. אורון אלימלך		57. דנה שמחון
	18. תירוש מקסים		38. אוראל אליאור		58. עביר גנאיים
	19. תכלת בשור		39. ודאד חטיב		59. יהורם ואקנין
	20. מארווה אל הוזייל		40. לי-זר שבח		60. מילה חנין

חיזוק כושר ההכרעה והיציבות הפוליטית

היציבות הפוליטית בישראל החלה להידרדר כבר בשנות ה־90, והיא הגיעה לשפל חדש במשבר הפוליטי של 2019–2022, אז גם נוספה בעיה חדשה – חוסר היכולת להרכיב ממשלה לאחר בחירות. גם במבט השוואתי, **תדירות הבחירות בישראל היא מהגבוהות ביותר בקרב הדמוקרטיות המפותחות. תופעה זו גורמת נזקים קשים למשטר ולחברה.** היא פוגעת פגיעה קשה בתפקוד משרדי הממשלה, בין היתר בשל תחלופת השרים והמנכ"לים והשינויים התכופים במדיניות ובסדרי העדיפויות. היא גם פוגעת ברציפות העבודה הפרלמנטרית ובאמון הציבור בדמוקרטיה הישראלית. גם כאשר הכנסת משלימה את כהונתה, או קרוב לכך, התחושה שהבחירות נמצאות כל העת "מעבר לפינה" פוגעת בתמריץ של השרים ושל הדרג המקצועי הבכיר לקדם מדיניות ארוכת טווח – במקום זאת, הם מתמקדים בהישגים רגעיים ובכותרות. בנוסף, האפשרות של כל סיעה קטנה בקואליציה לאיים בכל רגע נתון על יציבות הממשלה והכנסת מעניקה לסיעות אלה כוח מיקוח לא פרופורציונלי בהיבטים של מדיניות, משאבים ותפקידים מיניסטריאליים.

לכל מקרה של פיזור הכנסת בטרם עת יש סיבות ונסיבות ייחודיות. ואולם העובדה שהכנסת סובלת מאי־יציבות כרונית מלמדת שהסיבות לכך עמוקות ויסודיות יותר מנסיבות ספציפיות למיניהן, והן קשורות לכללי המשחק המשטריים. במיוחד מדובר בקלות הבלתי נסבלת שבה אפשר לפזר את הכנסת ולצאת לבחירות מחודשות; גם במבט השוואתי, בישראל יש יותר מנגנוני פיזור בהשוואה לכל דמוקרטיה מבוססת אחרת.

כדי לתקן את המצב, יש לקדם תיקונים שיחזקו את היציבות הפרלמנטרית – יקלו את ההקמה של ממשלה חדשה ויקשו על פיזור הכנסת. ואולם כיוון שרפורמות אלה צפויות להגביר את יציבותה של הממשלה (שממילא קשה מאוד להחליפה באמצעות מנגנון האי־אמון הנוקשה הנהוג כיום בישראל), יש לקדם ולאמץ אותן רק בכפוף לביצוע תיקונים חוקתיים שיבטיחו כי עוצמת הממשלה תוגבל, וכי רוב קואליציוני קטן לא יוכל לשנות שינוי יסודי של כללי המשחק המשטריים. במילים אחרות: **יש לקדם תיקונים בשיטת הרכבת הממשלה ובכללי פיזור הכנסת רק בכפוף לשריון כללי המשחק (למשל במסגרת חוק־יסוד: החקיקה) ועיגון חוקתי של זכויות יסוד אחרות (כמו חופש הביטוי, חופש הדת והזכות לשוויון), וכן להסדרת אופן המינוי של בכירים בשירות הציבורי כך שיובטחו פיקוח ובקרה מספקים על מינויים אלה.**

בכפוף כאמור לשריון כללי המשחק ועיגון חוקתי של זכויות יסוד אחרות, הפתרון הוא תיקונים חוקתיים בתחומים האלה:

תיקון כללי הרכבת הממשלה. יש לתקן את כללי הרכבת הממשלה כדי להבטיח שלאחר הבחירות תוקם ממשלה. המלצתנו היא לקבוע כי אם נכשלו כל הניסיונות להרכבת ממשלה בשיטה הקיימת, תתקיים הצבעה שבה יתבקשו חברי הכנסת לבחור בין ממשלות חלופיות שיוצגו לפניהם, והממשלה שתזכה במספר התומכים הגדול ביותר – תיכון ותתחיל לכהן. בשיטה זו, גם אם אין רוב פשוט (יותר תומכים ממתנגדים) להקמת ממשלה כלשהי, כפי שקרה פעמיים בשנת 2019 – תקום הממשלה שנהנית מהתמיכה הפרלמנטרית הגדולה ביותר.

הקשחת התנאים לפיזור הכנסת. יש להקשות על פיזור מוקדם של הכנסת, כדי להגביר את הסבירות שהיא תשלים את כהונתה, באמצעים האלה: (א) הגדלת הרוב הנדרש לקבלת חוק התפזרות הכנסת ל־70 ח"כים לפחות; (ב) ביטול המנגנון שלפיו הכנסת מתפזרת בשל אי־קבלת חוק התקציב; (ג) ביטול האפשרות של הכנסת לפזר את עצמה תוך כדי ההליכים להרכבת ממשלה. תיקונים אלה יקשו מצד אחד על פיזור הכנסת וימנעו מסיעות קואליציה קטנות לאיים כל העת בפיזורה, אך מצד שני ישאירו די והותר "שסתומי ביטחון" שיאפשרו להקדים את הבחירות אם הכנסת והממשלה לא יוכלו לתפקד היטב (חוק התפזרות הכנסת שיתקבל ברוב מיוחד, מיצוי ההליכים להרכבת ממשלה, פיזור הכנסת בצו על ידי ראש הממשלה בהסכמת נשיא המדינה).

תיקונים אלו הכרחיים כדי שהמערכת הפוליטית בישראל תחזור ל"נורמליות" – אחרי בחירות תוקם ממשלה, ובסבירות גבוהה היא והכנסת ישלימו את כהונתן או יתקרבו לכך.

תדירות הבחירות, 1996 עד 2026 (ממוצע, בשנים)

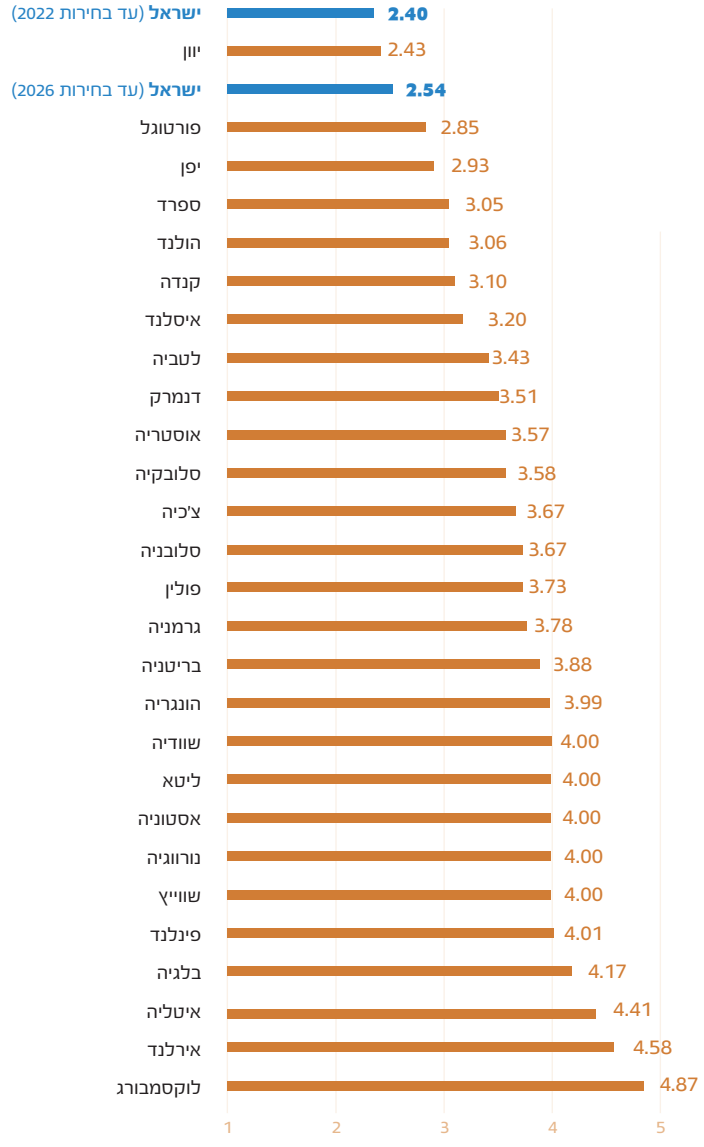

* דמוקרטיות פרלמנטריות חברות בארגון OECD. בניו זילנד ובאוסטרליה הבחירות נערכות במרווחים של 3 שנים לכל היותר והן לא נכללות בתרשים.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

"המשבר הוא גם הזדמנות. ויותר מזה הוא צירי לידה.
משהו חדש נולד במשבר."

הרב יונתן זקס

סדרת החוברות אתגרי המחר

התקופה האחרונה חידדה את הצורך הקריטי בביצור מוסדות הממשל, בשיקום אמון הציבור בהם ובחיזוק יסודותיה של הדמוקרטיה הישראלית. בחירות 2026 הן הזדמנות נדירה לאזרחי ישראל ולהנהגת המדינה לעצב חזון וסדרי עדיפויות ולגבש תוכניות פעולה ארוכות טווח להתמודדות עם האתגרים הבולטים הניצבים לפני המדינה.

לשם מימוש מטרה זו, צוותי המחקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה פועלים בעקביות לגיבוש מפת דרכים מפורטת להנהגה הנבחרת. החוברות בסדרה מציעות שורה של רפורמות והמלצות מדיניות בתחומי המשטר והממשל, הכלכלה והחברה, הביטחון, החינוך, השירות הציבורי, השלטון המקומי, המרחב הדיגיטלי, יחסי דת ומדינה ועוד. יחד, הן פורשות לפני הציבור מהלך כולל של תיקון, שיקום ורפורמה לטובת כלל אזרחי ישראל.

ב־7 באוקטובר מדינת ישראל ספגה מכה קשה, אך זו יכולה וצריכה להיות גם קריאת השכמה. דווקא בתקופה של כאוס, ייאוש, קיטוב וחוסר אמון, חשוב יותר מאי פעם לקדם מדיניות איכותית המכוונת להשגת טובת הכלל והמבוססת על מחקר, נתונים ותכנון ארוך טווח; לקיים שיח מקצועי, מכבד ומבוסס עובדות; ולהנגיש ידע אמין לציבור ולמקבלי ההחלטות.

סדרת **אתגרי המחר** משקפת את יכולותיו של המכון הישראלי לדמוקרטיה לתרגם מחקר יישומי לפתרונות מדיניות לאתגרי הפנים המרכזיים של מדינת ישראל. אנו פועלים מתוך אמונה עמוקה שגם לאחר שנים של משבר וטלטלה לא אבדה תקוותנו ואפשר לבנות כאן מציאות טובה יותר - ישראל דמוקרטית, יציבה ובעלת חזון לעתיד היא ישראל חזקה.

הרפורמות מאורגנות בשלושה מעגלים -

1 רפורמות ליבה לעיצוב החוזה הדמוקרטי

רפורמות הנוגעות ליסודות המדינה הדמוקרטית וליכולתה לתפקד לאורך זמן. לתפיסתנו, מהלכים אלו צריכים לעמוד בלב סדר יומה של הממשלה הבאה:

- **הסדרה חוקתית, מערכת המשפט וכללי המשחק הדמוקרטיים.** מהלך לשיקום מנסיגה דמוקרטית, תיקון כללי המשחק ולביסוס תשתית חוקתית רחבה המרסנת כוח ומעגנת את ערכי היסוד של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. יעדי התוכנית הם חיזוק של שומרי הסף, עיגון של זכויות יסוד, הסדרת היחסים בין הרשויות ושיפור התפקוד של מערכת המשפט.

- **אסדרת המרחב הדיגיטלי.** יצירת מסגרת ישראלית עדכנית להתמודדות עם האתגרים והסיכונים הנלווים לרשתות החברתיות, לאלגוריתמים ולבינה המלאכותית, מתוך הגנה על משתמשים, חיזוק של אחריות הפלטפורמות, מאבק בדיסאינפורמציה ובפעילות השפעה מתואמת ושמירה על המרחב הדמוקרטי.

- **פרדיגמה חדשה ליחסי המדינה והחברה החרדית.** מעבר ממדיניות של מובלעת וסבסוד בין־מגזרי להסדר אזרחי חדש המבוסס על אחריות הדדית וחובות וזכויות דומות לכלל אזרחי המדינה. במסגרת זו מוצעים צעדים לחיזוק השוויון בנטל, לקידום שירות צבאי ואזרחי, לצמצום האוטונומיה החרדית בתחומי החינוך, ולהקטנת מנגנוני הסבסוד הבין־מגזריים המעודדים התבדלות.

- **שיקום השירות הציבורי וטיוב פעולתו.** חיזוק מעמדו, מקצועיותו ואפקטיביות פעולתו של השירות הציבורי, מתוך תפיסה ששירות ציבורי איכותי הוא תנאי יסוד לממשל תקין, יעיל ודמוקרטי. מטרות התוכנית הן חיזוק הממלכתיות והאתיקה הציבורית, טיוב מנגנוני המינויים, ארגון מחדש של משרדי הממשלה מתוך הפחתת מספרם ושינוי חלוקת התפקידים והסמכויות ביניהם, שיפור יכולות התכנון והביצוע הממשלתיות וחיזוק ההון האנושי בשירות הציבורי.

2 רפורמות מבניות לחיזוק הממשל ויכולת הביצוע

רפורמות שנועדו לשפר את איכות הממשל, היציבות הפוליטית ויכולת הביצוע של המדינה לאורך זמן:

- **רפורמות פוליטיות ומבניות.** תיקון שיטת הבחירות באופן שישפר את הייצוגיות והאחריות של נבחרי הציבור ואת יכולתם של האזרחים להשתתף בפוליטיקה; חיזוק היציבות הפוליטית באופן שיגביר את הרציפות בעבודת הממשלה והכְּנסת ויגביר את היכולת של המערכת הפוליטית לתכנן ולהוציא לפועל מדיניות ארוכת טווח לטובת אינטרס ציבורי רחב; וטיוב מנגנוני קבלת ההחלטות בנושאים אזרחיים וביטחוניים.
- **רפורמה בשלטון המקומי.** מעבר ממבנה ריכוזי למבנה מבוזר, גמיש ויעיל יותר, המבוסס על אוטונומיה מקומית, הפחתת רגולציה, ביזור סמכויות והרחבה של יכולת הביצוע של הרשויות המקומיות לצד חיזוק מנגנוני הבקרה והדמוקרטיה המקומית.
- **שינוי סדרי העדיפויות התקציביים והיערכות כלכלית לעתיד.** התאמת תקציב המדינה לאתגרים הביטחוניים, החברתיים והטכנולוגיים של העשורים הקרובים; מאבק ביוקר המחיה; חיזוק מנועי צמיחה; והשקעה בהון אנושי ובתשתיות אזרחיות.

3 רפורמות אופק חברתי לכינון מרקם חברתי ועתיד משותף

רפורמות המבקשות להתמודד עם מגמות עומק המשפיעות על עתידה של ישראל כחברה יהודית ודמוקרטית במאה ה־21:

- **חינוך לדמוקרטיה ולכשירות אזרחית.** החזרת הכשירות האזרחית־דמוקרטית למרכז העשייה החינוכית, באמצעות חיזוק החינוך לערכים דמוקרטיים, אוריינות מדיה, חשיבה ביקורתית ותחושת שותפות אזרחית בקרב כלל תלמידי ישראל.
- **ביטחון הפנים ומשטרת ישראל.** שיקום מערך השיטור וביצור העצמאות המקצועית והממלכתית של המשטרה; חיזוק הביטחון האישי והקהילתי; טיפול אפקטיבי בפשיעה ובאלימות; ושיקום האמון הציבורי בגופי אכיפת החוק.
- **שילוב החברה הערבית בישראל.** קידום מדיניות ארוכת טווח לצמצום פערים; חיזוק החוסן הכלכלי והמוסדי של הרשויות הערביות; שיפור ההשתלבות בתעסוקה ובחינוך; והתמודדות אפקטיבית עם הפשיעה והאלימות בחברה הערבית.
- **היערכות לעידן הבינה המלאכותית.** התאמת שוק העבודה, ההכשרות המקצועיות ומערכת החינוך למציאות הטכנולוגית והכלכלית המשתנה במהירות.

מקום למחשבה

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

ד"ר אסף שפירא הוא עמית מחקר במכון הישראלי לדמוקרטיה וראש התוכנית לרפורמות פוליטיות. מומחה לייצוגיות פוליטית, מפלגות פוליטיות, הקשרים שבין כסף לפוליטיקה ורפורמות בשירות המדינה בישראל.

יוחנן פלסנר הוא נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה מ-2014. בעל תואר שני במינהל ציבורי עם התמחות בכלכלה פוליטית וביטחון בינלאומי מבי"ס קנדי לממשל באוניברסיטת הרווארד. היה מנהל תוכניות מיוחדות במשרד ראש הממשלה, המנכ"ל הראשון של מפלגת קדימה וחבר כנסת בשנים 2007–2013. בעל מומחיות וניסיון רב בתחומי המדיניות הציבורית ובסוגיות חוקתיות וביטחוניות.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il | 2026

לכל נושאי
אתגרי המחר